

IN MEMORIAM

Frances A. Yates

Dame Frances Yates, una de les principals especialistes de la història intel·lectual de l'edat mitjana i del renaixement, va morir el 29 de setembre de 1981. A pesar d'haver tingut una formació essencialment britànica, en virtut de la diversitat de les seves inquietuts i aptituds era una ciutadana del món sencer. Les seves publicacions abracen múltiples aspectes de l'Europa continental des de l'Espanya de Ramon Llull fins a la Praga de Rodolf II, tal vegada centrades en l'impacte de la cultura italiana en la vida intel·lectual de França i Anglaterra als segles XVI i XVII.

Frances Amelia Yates va néixer el 28 de novembre de 1899. La seva primera formació va córrer principalment a càrrec de membres de la seva família, gent amb una dotació intel·lectual poc comuna. Va completar els seus estudis a la Universitat de Londres, on es va licenciar amb un B.A. en francès i una licenciatura subsidiària en anglès l'any 1923, i amb un M.A. en francès tres anys més tard. La seva carrera es va iniciar amb tranquils estudis personals d'investigació a casa seva i al Museu Britànic. No va assolir la seva primera posició acadèmica fins passats els quarante anys. Durant aquesta primera etapa de la seva carrera va publicar una sèrie d'articles notables i dos llibres importants: *John Florio. The Life of an Italian in Shakespeare's England* (Cambridge, 1934), i dos anys més tard *A Study of Love's Labour's Lost* (Cambridge, 1936). Les seves investigacions sobre Florio — el primer traductor al anglès dels *Essais* de Montaigne i el primer en produir un diccionari anglès-italià — l'havien conduïda mentrestant a estudiar Giordano Bruno, que, amb Shakespeare i John Dee, havia de romandre al centre dels seus interessos tota la resta de la seva vida. Bruno, durant la seva estada tan fructífera

a Anglaterra (1583-5), havia estat intimament lligat amb Florio i el seu cercle intel·lectual d'emigrats italians. Al moment d'esclatar la segona guerra mundial, Dame Frances ja havia escrit diversos articles sobre Bruno, articles que constituïrien els fonaments del seu estudi posterior més complet.

Va esser durant aquests anys que va establir contacte amb el Warburg Institute que acabava d'instal·lar-se a Londres, exiliat de la "nova Alemanya" de Hitler. Un institut privat durant els seus primers deu anys de re-naixement londinenc, va servir de lloc de reunió no tan sols per a refugiats del continent, sinó també pels pocs investigadors anglesos que compartien l'ampla visió de la història de Yates. Dame Frances va esser una de les primeres col·laboradores del nou *Journal of the Warburg Institute* (iniciat en 1937), i va continuar publicant articles importants a volums subsegüents. Abans de prendre una posició permanent al Warburg Institute, va col·laborar assiduament a les tasques editorials del *Journal*. En 1944 el Warburg Institute va entrar a formar part de la Universitat de Londres, i al mateix any hi fou nomenada catedràtica. Mentrestant les seves pròpies investigacions seguiren, no tan sols sobre Bruno, sinó també sobre temes nous com els de les processons cerimonials i sobre l'art de memòria. Ran d'aquestes investigacions, va publicar *The French Academies of the Sixteenth Century* (Londres, 1974), encara una de les seves realitzacions més notables, i *The Valois Tapestries* (Londres, 1959), del qual la necrologia del *Times* de Londres va dir que era "d'una lectura tan apassionant com la d'una novel·la políciaca".

Fou també durant aquests anys que va publicar els seus dos articles revolucionaris sobre l'Art de Ramon Llull al *Journal of the Warburg Institute* (1954, 1962). Abans de l'aparició d'aquests treballs seus, la investigació lul·liana s'havia concentrat en un aspecte molt obvi de l'Art: el seu intent de relacionar tots els camps de coneixement humà amb una sèrie de predicats divins considerats com a base de l'estructura analògica del cosmos. Yates va poder demostrar que les operacions de l'Art estaven modelades sobre les tècniques de la medicina astrològica medieval, en les quals ell i els seus contemporanis veïen les operacions fonamentals de la naturalesa.

Amb la publicació de *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition* (Londres, 1964; traducció italiana, Bari, 1969), Frances Yates va començar a esser coneguda d'un públic més ample. Llavors durant la dècada següent ella va publicar tres altres obres que li van reportar una fama internacional: *The Art of Memory* (Londres, 1966; traducció italiana, Torí, 1972; traducció castellana, Madrid, 1974; traducció polaca, Varsòvia, 1977), *Theatre of the World* (Londres, 1969), i *The Rocicrucian Enlightenment* (Londres, 1972; traducció alemanya, Stuttgart, 1975; traducció francesa, París, 1978). Al mateix temps va publicar una sèrie d'assaigs i ressenyes (qualcun de llarg i provocatiu) que van contribuir a fer-la una de les historiadores del renaixement més destacades, un fet oportunitat reconegut quan fou distinguida amb el de Dame de l'Imperi Britànic en 1977.

Durant la darrera dècada de la seva vida, a pesar d'haver-se retirada de la vida acadèmica, Frances Yates va seguir estudiant, escrivint i donant conferències, faltant poques vegades a la seva cita dels dijous al Warburg, on venia a fi de consultar amb col·legues, investigadors més joves, estudiants principiants i una varietat de visitants de tot el món. Entre els llibres que va publicar durant aquesta època, destacariem *Astraea. The Imperial Theme in the Sixteenth Century* (Londres, 1975; traducció italiana, Torí, 1978), que incorpora una sèrie de monografies anteriors en un volum important i influent.

Els estudiosos de la tradició lul·liana també estaran contents de saber que una col·lecció dels seus articles sobre Ramon Llull ara està en premsa. La senyoreta Yates havia emprès l'estudi del lul·lisme com a un dels tres fils — conjuntament amb l'hermetisme i la nemotècnica — entreteixits a la personalitat complexa de Giordano Bruno. Havia planejat un llibre sobre Bruno i la tradició lul·liana com a company del seu llibre sobre Bruno i la tradició hermètica i que ens hagués donat el fruit de les seves observacions sempre perspicaces sobre la història d'aquestes tres tradicions des de l'edat mitjana, a través del renaixement, fins a la línia divisòria de Descartes i el segle desset.

Evaluar la contribució de Frances Yates a la república de les lletres no és empresa fàcil. Ella va veure el seu paper com el de rompre les barreres artificials del món acadèmic modern a fi d'arribar a desxifrar l'estructura real del pensament del renaixement. Malgrat haver dedicat la seva vida més a estudiar i a escriure que a congressos i comitès internacionals, va donar moltes conferències, principalment a Nord Amèrica i Itàlia, on l'originalitat de les seves idees fou més acceptable que a la seva Anglaterra natal. El gran èxit popular de què va gaudir durant els darrers quinze anys de la seva vida es basava primordialment sobre els seus indubtables mèrits literaris. Les seves obres històriques es podien llegir gairebé com a novel·les. La seva germana major fou novel·lista, i Frances havia hereditat els mateixos dons. A més a més, va triar temes intrínsecament emocionants per a tractar: la carrera tormentosa de Giordano Bruno, la vida encara més excèntrica de John Dee, la cort gairebé fantàstica de Rodolf II on no tan sols Dee i Bruno, sinó també Kepler, Tycho Brahe i altres esperits afins es podien expressar lliurement. Tant si hom s'interessa per les arcanes i desconcertants interpretacions renaixentistes del *Corpus Hermeticum*, com si no, encara pot fruit de la narració irresistible.

Tampoc es pot dubtar que una gran part de l'èxit de la Senyoreta Yates fou deguda al gran increment d'interès per l'ocultisme i l'astrologia a finals del anys seixanta. Els seus llibres han proporcionat a moltes ments joves el seu primer contacte amb conceptes tan estrafalaris com l'hermetisme, i freqüentment la prengueren com a una autèntica aliada en el seu afany de trobar un camí fàcil de virtut i coneixement. Mentre que el seu *Giordano Bruno* està replè de referències a originals grecs, llatins i italians del pseudo-Hermes, de Ficino, de Pico i de Bruno, molts dels seus seguidors auto-proclamats són ignorants

de la seva immersió en els texts. Però els seus mètodes han obligat els investigadors seriosos a submergir-se en la mar de fonts primàries, i a ran de les seves investigacions començam a tenir una major comprensió del paper de la màgia, l'astrologia i l'ocultisme en el desenvolupament de les idees científiques.

Una part de l'èxit de les obres de Frances Yates, com també molta de la seva importància per a l'historiador, ve de com ella prenia subcorrents amagades i gairebé obligades del passat i hàbilment demostrava la seva centralitat. Ella no s'interessava tant pels sistemes més convencionals de l'edat mitjana o del renaixement, com l'aristotelisme o l'estoïcisme. Si a vegades el seu entusiasme li va fer donar per ventura massa èmfasi a corrents menors de pensament, al mateix temps va desembolicar els misteris de moltes de figures obscures. Una de les seves tècniques més persuasives fou la d'analitzar conceptes intel·lectuals a un nivell gairebé personal, mostrant la interacció d'individus i de grups en la història intel·lectual. Per a ella, el contacte personal fou una clau per a la comprensió de les realitzacions intel·lectuals del passat. El món que ella va reconstruir no fou el camp impassible de la història tradicional de la filosofia, ni tampoc la construcció buida d'idees de l'historiador social; i encara menys consistia en l'anàlisi estilística intrincada que ignora conceptes i contingut, tan freqüent en la tradició d'història literària dins la qual ella s'havia format. Va intentar reconstruir la història en els seus propis termes, sense recórrer a la psicoanàlisi, a l'anàlisi lingüística, ni a altres mètodes actuals per a reduir la història a la no-història. Ella es veia més com a una persona que anava obrint nous camps d'investigació, que no una que produiria un llibre definitiu sobre un camp clarament definit d'estudi. Per a ella, la història era un procés sempre en marxa, on noves investigacions i noves visions anaven proporcionant una comprensió sempre més extensa.

Frances Yates fou una de les historiadores més eminentes de la seva generació, a més d'esser una dels més apassionants. Malgrat que el seu èxit ha tardat molts d'anys en arribar, ella a la fi va aconseguir el reconeixement i els honors que li eren deguts. Bastants dels seus llibres es seguiran llegint durant generacions. La seva carrera és per ventura millor resumida en les seves pròpies paraules en acceptar el Premi Galileo Galilei (1978):

...A pesar d'haver viscut tots aquests anys a Anglaterra i a la mateixa casa, som — a través del Warburg Institute — una ciutadana del món. Amb les meves capacitats limitades, sempre he treballat tot lo que he pogut per un major enteniment europeu.

Així va fer seu un ideal amb el qual Ramon Llull hagués estat enterament d'acord.

Charles Schmitt